

**การนำสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์มาใช้ดำเนินคดีกับผู้อื่นปัจจุบันมีคำพิพากษาศาลฎีกาว่า
เป็นการกระทำละเมิดและต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ที่ถูกดำเนินคดี**

โดย ม.ล. พรรณฉัตร สวัสดิวัฒน์
กรรมการฝ่ายวิชาการสมาคมทรัพย์สินทางปัญญาแห่งประเทศไทย

ที่ผ่านมาการนำสิทธิบัตรที่ต่อมาศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์และให้เพิกถอนเสียมาใช้ดำเนินคดีกับผู้อื่นโดยเฉพาะคดีอาญานั้น ศาลฎีกามีคำพิพากษามาโดยตลอดว่าไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ที่ถูกดำเนินคดี เพราะเป็นการกระทำโดยเชื่อโดยสุจริตว่า ตนเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่วนการที่เจ้าพนักงานตำรวจไปยึดทรัพย์สินต่าง ๆ ของผู้ถูกดำเนินคดีก็เป็นการใช้ดุลพินิจอายัดและยึดสิ่งของซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อประโยชน์หรือยืนยันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจไว้ จึงไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ถูกดำเนินคดีเช่นกัน

แต่ปัจจุบันการกระทำเช่นนั้นอาจถูกศาลพิพากษาว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเป็นการขอรับสิทธิบัตรทั้งที่รู้ว่าไม่มีสิทธิ แม้สิทธิบัตรจะยังไม่ถูกศาลเพิกถอนก่อนนำไปดำเนินคดีกับผู้อื่นก็ตาม แต่การที่ผู้ทรงสิทธิบัตรนำเจ้าพนักงานตำรวจไปตรวจค้นสินค้าและดำเนินคดีกับผู้อื่นในข้อหาละเมิดต่อสิทธิบัตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นการกระทำละเมิดต่อบุคคลอื่นซึ่งต้องชดใช้ค่าเสียหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 974/2551)

แนวคำวินิจฉัยเดิม

ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยมาโดยตลอดว่า การร้องทุกข์ให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะคล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริตของผู้ทรงสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนโดยเข้าใจผิดว่ามีการละเมิดสิทธิบัตร แม้ต่อมาภายหลังสิทธิบัตรดังกล่าวจะถูกศาลเพิกถอน ผู้ทรงสิทธิบัตรก็ไม่ถือว่ากระทำละเมิดต่อผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 620/2538

วินิจฉัยว่า “.....ใบม่านบังตาสำหรับประตูเหล็กยัดที่โจทก์ที่ 1 ผลิตมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นอย่างเดียวกับม่านเหล็กบังตาชนิดติดกับประตูเหล็กแบบยัดและพับได้ตามตัวอย่างวัตถุพยานหมายเลข ส.1 ของจำเลย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตหรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 ของจำเลย โดยมีข้อแตกต่างกันเพียงในรายละเอียดปลีกย่อย เช่น การม้วนขอบใบม่านบังตาของโจทก์ที่ 1 ไม่มีการหักมุมก่อนที่จะมีการม้วนเป็นวงกลม ส่วนการม้วนขอบม่านเหล็กบังตาของจำเลยมีการหักเป็นมุมฉากก่อนที่จะม้วนเป็นก้นหอย ปลายข้างหนึ่งของใบม่านบังตาของโจทก์ที่ 1 ม้วนเป็นวงกลม ส่วนของจำเลยม้วนเป็นรูปก้นหอย ลอนและแบบบนใบม่านของโจทก์ที่ 1 หยักขึ้นเป็นรูปโค้งมน ส่วนของจำเลยหยักขึ้นเป็นมุมแหลม ซึ่งข้อแตกต่างดังกล่าวเห็นได้ว่าเป็นข้อแตกต่างปลีกย่อย

เล็กน้อยมาก อาจทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจใบม่านบังตาที่โจทก์ที่ 1 ผลิตดังกล่าวเป็นม่านเหล็กบังตาของจำเลยซึ่งได้รับสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 ได้..... จึงมีเหตุที่จำเลยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 และได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 36 ให้มีสิทธิผลิตผลิตภัณฑ์หรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรหรือขายหรือมีไว้เพื่อขายซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตหรือใช้กรรมวิธีดังกล่าวแต่เพียงผู้เดียว เข้าใจโดยสุจริตว่าโจทก์ทั้งสี่ได้ร่วมกันผลิตและขายใบม่านบังตาสำหรับประตูเหล็กยึดเป็นอย่างดีเดียวกับม่านเหล็กบังตาชนิดติดกับประตูเหล็กแบบยึดและพับได้ของจำเลยที่ได้รับสิทธิบัตรนั้นโดยไม่มีสิทธิตามกฎหมายทำให้จำเลยเสียหาย เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 85 และ 86 การที่จำเลยแจ้งความร้องทุกข์ต่อผู้บังคับการกองปราบให้ดำเนินคดีอาญาแก่โจทก์ทั้งสี่ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 85 และ 86 ตามสำเนาหนังสือแจ้งความร้องทุกข์เอกสารแนบหมาย จ.19 แผ่นที่ 243 แผ่นที่ 245 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2528 นั้น จึงมิใช่เป็นการนำข้อความอันเป็นเท็จซึ่งจำเลยรู้อยู่แล้วไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อผู้บังคับการกองปราบปรามให้ดำเนินคดีแก่โจทก์ทั้งสี่ แต่เป็นการใช้สิทธิโดยสุจริตเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จำเลยเข้าใจโดยสุจริตว่าโจทก์ทั้งสี่ได้ละเมิด การแจ้งความร้องทุกข์ของจำเลยดังกล่าวจึงไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ทั้งสี่

ส่วนที่เจ้าพนักงานตำรวจกองปราบปรามได้ตรวจค้นโรงงานของโจทก์ที่ 3 แล้วอายัดและยึดทรัพย์สินต่าง ๆ ของโจทก์ที่ 1 และที่ 3 ตามสำเนาบันทึกการตรวจค้นเอกสารหมาย จ.19 แผ่นที่ 119 และ 120 และสำเนาบัญชีของกลางคดีอาญาเอกสารหมาย จ.19 แผ่นที่ 074 และ 075 นั้น เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ใช้ดุลพินิจอายัดและยึดสิ่งของซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์หรือยืนยันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนเช่นนั้น การอายัดและยึดทรัพย์สินดังกล่าวของโจทก์ที่ 1 และที่ 3 จึงเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายของพนักงานสอบสวน ไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ที่ 1 และที่ 3..... แม้ต่อมาปรากฏว่าสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 ของจำเลยเป็นสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ เพราะได้ออกฝ่าฝืนต่อมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ทำให้จำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ก็ตาม แต่เมื่อในขณะที่แจ้งความร้องทุกข์ต่อผู้บังคับการกองปราบปรามจำเลยเชื่อโดยสุจริตว่าจำเลยเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรเช่นนั้นโดยชอบการที่จำเลยแจ้งความร้องทุกข์ต่อผู้บังคับการกองปราบปรามเช่นนั้น จึงหาเป็นการละเมิดต่อโจทก์ทั้งสี่ไม่....."

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาพิพากษาว่าการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ลอกเลียนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์นั้น ก็ไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ทรงสิทธิบัตรด้วยเช่นกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 872/2538 วินิจฉัยว่า “....เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ เช่นนั้น การประดิษฐ์มันเหล็กบังตาชนิดติดกับประตูเหล็กชนิดแบบยึดและพับได้ที่โจทก์ขอรับ สิทธิบัตรจึงเป็นการประดิษฐ์ที่ได้มีการเปิดเผยสาระสำคัญในเอกสารที่ได้เผยแพร่อยู่แล้วก่อน วันขอรับสิทธิบัตร มิใช่การประดิษฐ์ขึ้นใหม่ที่โจทก์จะขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ได้ตาม พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 5 สิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 ของโจทก์ จึง เป็นสิทธิบัตรที่ได้ออกไปโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 5 ดังกล่าว ซึ่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 54 วรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ตามที่จำเลยทั้งสี่กล่าวอ้าง การ ประดิษฐ์ตามข้อเท็จจริงในสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 261 ของโจทก์ จึงไม่ได้รับความ ค้ำครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แต่ประการใด แม้จำเลยทั้งสี่ร่วมกันผลิต และขายหรือมิไว้เพื่อขายซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวก็ไม่เป็นการละเมิดต่อโจทก์....”

ยังมีคำพิพากษาอื่นซึ่งเดินตามแนวคำวินิจฉัยดังกล่าว เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 ซึ่งวินิจฉัยว่า “....ไม้หมวก (วัสดุ รองรับแรงกระแทกบนหัวเสาเข็ม) ที่โจทก์ใช้อยู่ภายหลังจากที่จำเลยได้รับสิทธิบัตรการ ประดิษฐ์มีลักษณะคล้ายกับไม้หมวกของจำเลยโดยมีข้อแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยตรงที่ไม้หมวก ของจำเลยมีระยะระหว่างส่วนโค้งแต่ละส่วนห่างกัน 2 เซนติเมตร ส่วนไม้หมวกของโจทก์ ปรากฏตามภาพถ่ายหมาย จ.14 ว่าส่วนโค้งแต่ละส่วนไม่มีระยะห่างดังกล่าว เพียงแต่มีช่องอัน เกิดจากรอยต่อของไม้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น กรณีจึงมีเหตุอันสมควรที่จำเลยจะเชื่อได้ว่ามีการ ละเมิดสิทธิบัตรของจำเลย การที่จำเลยใช้วิธีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดี อาญาแก่โจทก์เป็นการขอรับความคุ้มครองเพื่อให้มีการบังคับตามสิทธิบัตรที่จำเลยได้รับอยู่ เป็นการใช้สิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจจะดำเนินการแก่โจทก์อย่างไร ต่อไปเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ การกระทำของจำเลยจึงไม่การจงใจหรือประมาท เลินเล่อทำต่อโจทก์โดยผิดกฎหมายหรือใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่โจทก์อันจะเป็น ละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 และมาตรา 421 ดังที่โจทก์อุทธรณ์ โจทก์จึงเรียกค่าเสียหายจากจำเลยไม่ได้.....”

แนวคำวินิจฉัยใหม่

เมื่อปี พ.ศ. 2551 ศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยในคดีที่ผู้ถูกดำเนินคดีฟ้องขอให้ศาล เพิกถอนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์พร้อมเรียกให้ผู้ทรงสิทธิบัตรชำระค่าเสียหาย ดังนี้ :-

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 974/2551 “....หลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงที่เป็น ใบปลิวหรือแผ่นพับ โฆษณาจำหน่ายรั้วตะแกรงเหล็กในหลาย ๆ ประเทศ อาทิ เครือรัฐ ออสเตรเลีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐสิงคโปร์ รวมกว่า 10 บริษัท ปรากฏว่าทุกภาพมีรูปแบบในสาระสำคัญคล้ายหรือเหมือนกับรูปแบบผลิตภัณฑ์รั้ว

ตะแกรงเหล็กที่จำเลยนำไปจดทะเบียน ข้อเท็จจริงเหล่านี้ทำให้เห็นได้ว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ของจำเลยไม่ใหม่ นอกจากนี้โจทก์ยังนำสืบได้อีกว่า เอกสารสิ่งตีพิมพ์ที่โฆษณาขายร้วตะแกรงเหล็กเหล่านั้นในหลาย ๆ ฉบับมีระบุวันตีพิมพ์หรือกำหนดราคาขายสินค้าซึ่งปรากฏเป็นวันก่อนปี 2540 ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่รับฟังได้โดยหาจำต้องนำผู้โฆษณาหรือเจ้าของผลิตภัณฑ์ที่โฆษณาให้นำสืบดังที่จำเลยอ้างเป็นเหตุผลในอุทธรณ์ไม่ เชื่อว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์ร้วสำเร็จตามสิทธิบัตรที่พิพาททั้ง 4 ฉบับของจำเลยคือสิทธิบัตรเลขที่ 9914, 9915, 9922 และ 9923 เป็นแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมือนหรือคล้ายกับที่มีการตีพิมพ์อันเป็นการเปิดเผยและแพร่หลายอยู่ก่อนวันขอรับสิทธิบัตรของจำเลยตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 57 (2) การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จดทะเบียนทั้ง 4 ฉบับ จึงไม่ใช่เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามความหมายของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 56 สิทธิบัตรทั้ง 4 ฉบับ ของจำเลยย่อมไม่สมบูรณ์ ซึ่งโจทก์มีอำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนได้ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ปัญหาที่ต้องวินิจฉัยในประการสุดท้ายมีตามอุทธรณ์ของผู้ความว่า จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์หรือไม่เพียงใด เห็นว่า จำเลยออกแบบผลิตภัณฑ์ร้วตะแกรงเหล็กโดยเลียนแบบจากที่มีเปิดเผยและแพร่หลาย การที่จำเลยยังขึ้นนำแบบผลิตภัณฑ์ที่เลียนแบบของผู้อื่นไปจดทะเบียนทั้งที่รู้ว่าไม่มีสิทธิ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ แม้สิทธิบัตรของจำเลยจะยังไม่ถูกเพิกถอนในขณะนั้นก็ตาม การที่จำเลยนำเจ้าพนักงานตำรวจไปค้นและดำเนินคดีอาญาแก่โจทก์ในข้อหาละเมิดสิทธิบัตรที่ไม่ชอบของจำเลย จึงเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ ที่จำเลยนำสืบอ้างว่าก่อนดำเนินคดีแก่โจทก์นั้น จำเลยได้ปรึกษาเจ้าหน้าที่สำนักสิทธิบัตรแล้วก็เห็นได้ว่าเป็นการแสวงหาหลักฐานไว้ล่วงหน้า ในทางตรงกันข้าม ย่อมไม่อาจถือว่าโจทก์กระทำละเมิดต่อจำเลย กรณีระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงนับว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายแต่ฝ่ายเดียวที่ควรได้รับชดใช้ค่าเสียหาย...”

ข้อสังเกต

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 54 บัญญัติว่าสิทธิบัตร (การประดิษฐ์) ใดได้ออกไปโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 5 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 หรือมาตรา 14 ให้ถือว่าสิทธิบัตรนั้นไม่สมบูรณ์

มาตรา 64 บัญญัติว่า สิทธิบัตร (การออกแบบผลิตภัณฑ์) ใดได้ออกไปโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 56 มาตรา 58 หรือมาตรา 65 ประกอบด้วยมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 14 ให้ถือว่าสิทธิบัตรนั้นไม่สมบูรณ์

และมาตรา 65 นว บัญญัติว่า อนุสิทธิบัตรใดได้ออกไปโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 65 ทวิ มาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 หรือมาตรา 14 ให้ถือว่าอนุสิทธิบัตรนั้นไม่สมบูรณ์

ทั้งสามมาตราดังกล่าวบัญญัติไว้เช่นเดียวกันว่า ความไม่สมบูรณ์ดังกล่าวบุคคลใดจะกล่าวอ้างขึ้นก็ได้ หรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการจะฟ้องต่อศาลขอให้เพิกถอนสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตรนั้นก็ได้

อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ไม่ได้บัญญัติว่าสิทธิบัตรที่ออกมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ตกเป็นโมฆะหรือเสียเปล่าไปเช่นเดียวกับการที่มั่ววัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ป.พ.พ. มาตรา 150) มิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ (ป.พ.พ. มาตรา 152) ผู้แสดงเจตนาไม่เจตนาซ่อนเร้นซึ่งคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะรับรู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น (ป.พ.พ. มาตรา 154) เป็นการแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (ป.พ.พ. มาตรา 155 วรรคแรก) เป็นนิติกรรมอำพราง (ป.พ.พ. มาตรา 155 วรรคสอง) เป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม (ป.พ.พ. มาตรา 156) นิติกรรมที่เป็นโมฆียะและได้ถูกบอกล้างแล้ว (ป.พ.พ. มาตรา 176) รวมทั้งไม่ได้ให้ความหมายของคำว่าสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ไว้ด้วย แต่เปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ สามารถกล่าวอ้างความไม่สมบูรณ์ของสิทธิบัตร ซึ่งหมายถึงการกล่าวอ้างในที่ทั่ว ๆ ไปรวมทั้งยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาล (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2670/2523) และให้สิทธิแก่ผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ผู้ที่ถูกดำเนินคดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7377/2538) หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์นั้นเสีย

นอกจากนี้ ศาลฎีกาก็ไม่เคยวินิจฉัยว่า การเพิกถอนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์จะมีผลย้อนหลังเช่นเดียวกับการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะหรือไม่ แต่ศาลได้หยิบยกเอาความเข้าใจโดยสุจริตของผู้ทรงสิทธิบัตรว่าสิทธิตามสิทธิบัตรของตนยังคงมีอยู่ และอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาวินิจฉัยว่า การดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยสิทธิตามสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์แต่ยังไม่ถูกศาลเพิกถอน (ในขณะที่น่าไปร้องทุกข์) เป็นการใช้สิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ที่ถูกดำเนินคดี

หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 จึงเกิดความชัดเจนว่า การที่อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญามีคำสั่งให้รับจดทะเบียนการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์และออกสิทธิบัตรให้แก่ผู้ขอรับสิทธิบัตรตามมาตรา 33 รวมทั้งการออกอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 65 เบญจ (2) เป็นการทำ "คำสั่งทางปกครอง" ชนิดหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ของกฎหมายดังกล่าวซึ่งหมายความถึง

(1) การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลโดยอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพ

ของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียนแต่ไม่รวมถึงการออกกฎ

ฉะนั้น คำสั่งของอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับจดทะเบียนและออกสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตร จึงอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 42 วรรคสองของกฎหมายดังกล่าวซึ่งบัญญัติว่า **“คำสั่งทางปกครองย่อมมีผลตราบเท่าที่ยังไม่มีการเพิกถอนหรือสิ้นผลลงโดยเงื่อนไขเวลาหรือโดยเหตุอื่น”**

เหตุผลที่พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 บัญญัติให้คำสั่งทางปกครองที่ออกโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายยังคงมีผลใช้บังคับอยู่จนกว่าจะถูกเพิกถอนหรือสิ้นผลลงโดยเหตุอื่นนั้นเป็นไปตามหลักกฎหมายปกครองที่เรียกว่า **“หลักความมั่นคงแห่งสิทธิ”** หรือ **“หลักความมั่นคงทางกฎหมายของคำสั่งทางปกครอง”** ซึ่งถือว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ออกคำสั่งทางปกครองและคำสั่งนั้นมีผลต่อเอกชนแล้ว ฝ่ายปกครองจะต้องเคารพต่อผลที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้รับคำสั่งทางปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องให้สามารถเชื่อถือและปฏิบัติตามคำสั่งเสมือนหนึ่งเป็นคำสั่งทางปกครองที่ชอบด้วยกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นอาจได้รับผลร้าย และฝ่ายปกครองไม่อาจเพิกถอนคำสั่งทางปกครองใด ๆ เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งทางปกครองที่ก่อให้เกิดสิทธิหรือประโยชน์เช่น การให้สิทธิบัตร นอกจากนี้ การเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ฝ่ายปกครองยังต้องคำนึงว่าการเพิกถอนจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ และผู้รับคำสั่งได้กระทำการโดยสุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่เพียงใด โดยการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองบางกรณีฝ่ายปกครองอาจต้องชดใช้ค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับคำสั่งด้วย

สำหรับผู้ที่มิอำนาจหน้าที่เพิกถอนคำสั่งทางปกครอง โดยทั่วไปคือเจ้าหน้าที่หรือผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่งทางปกครอง (พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ มาตรา 49) แต่กรณีของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 54 มาตรา 64 และมาตรา 65 หนว บัญญัติว่าผู้ที่มิอำนาจหน้าที่เพิกถอนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ คือ ศาล (หมายถึงศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง) ดังนั้น อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงไม่ใช่ผู้ที่มิอำนาจหน้าที่เพิกถอนสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์

ผลของการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น มาตรา 50 ของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ บัญญัติว่าสามารถเพิกถอนโดยให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลัง หรือให้มีผลในอนาคตไปถึงขณะใดขณะหนึ่งตามที่กำหนดก็ได้ แต่โดยทั่วไปการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองจะไม่เพิกถอนให้มีผลย้อนหลังแต่จะเพิกถอนให้มีผลในอนาคตเพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินการตามคำสั่งที่ได้กระทำไปก่อนแล้ว เว้นแต่เป็น

กรณีจำเป็นก็อาจเพิกถอนให้มีผลย้อนหลังเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่สามหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ มาตรา 51 ของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ได้บัญญัติถึงการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งเป็นการให้เงินหรือให้ทรัพย์สินหรือให้ประโยชน์ที่อาจแบ่งแยกได้เป็นการเฉพาะว่า “ให้คำนึงถึงความเชื่อโดยสุจริตของผู้รับประโยชน์ในความจริงของคำสั่งทางปกครองนั้นกับประโยชน์สาธารณะประกอบกัน

ความเชื่อโดยสุจริตตามวรรคหนึ่งจะได้รับความคุ้มครองต่อเมื่อผู้รับคำสั่งทางปกครองได้ใช้ประโยชน์อันเกิดจากคำสั่งทางปกครองหรือได้ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินไปแล้วโดยไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้หรือการเปลี่ยนแปลงจะทำให้ผู้นั้นต้องเสียหายเกินควรแก่กรณี

ในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้รับคำสั่งทางปกครองจะอ้างความเชื่อโดยสุจริตไม่ได้

- (1) ผู้นั้นได้แสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง หรือข่มขู่ หรือชักจูงใจโดยให้ทรัพย์สินหรือให้ประโยชน์อื่นใดที่มีชอบด้วยกฎหมาย
- (2) ผู้นั้นได้ให้ข้อความซึ่งไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วนในสาระสำคัญ
- (3) ผู้นั้นได้รู้ถึงความไม่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองในขณะที่ได้รับคำสั่งทางปกครองหรือการไม่รู้นั้นเป็นไปโดยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

ในกรณีที่เพิกถอนโดยให้มีผลย้อนหลัง การคืนเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ผู้รับคำสั่งทางปกครองได้ไป ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยถ้าเมื่อผู้รับคำสั่งทางปกครองได้รู้ถึงความไม่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองหรือควรได้รู้เช่นนั้นหากผู้นั้นมิได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงให้ถือว่าผู้นั้นตกอยู่ในฐานะไม่สุจริตตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป และในกรณีตามวรรคสาม ผู้นั้นต้องรับผิดชอบในการคืนเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ได้รับไปเต็มจำนวน”

จะเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 974/2551 ซึ่งวินิจฉัยว่า “..... การที่จำเลยยังขึ้นนำแบบผลิตภัณฑ์ที่เลียนแบบของผู้อื่นไปจดทะเบียนทั้งที่รู้ว่าไม่มีสิทธิจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ แม้สิทธิบัตรของจำเลยจะยังไม่ถูกเพิกถอนในขณะนั้นก็ตาม การที่จำเลยนำเจ้าพนักงานตำรวจไปค้นและดำเนินคดีอาญาแก่โจทก์ในข้อหาละเมิดสิทธิบัตรที่ไม่ชอบของจำเลย จึงเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์.....” นั้นสอดคล้องกับมาตรา 51 ของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ที่ไม่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่แสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง หรือได้ให้ข้อความซึ่งไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วนในสาระสำคัญ ในคดีนี้คือข้อเท็จจริงที่ศาลรับฟังว่าจำเลยออกแบบรีดตะแกรงเหล็กโดยเลียนแบบมาจากผลิตภัณฑ์ของผู้อื่นที่มีการเปิดเผยและแพร่หลายมาแล้ว จึงทำให้แบบผลิตภัณฑ์ที่จำเลย

นำมายื่นขอรับสิทธิบัตรไม่ใช่แบบผลิตภัณฑ์ใหม่ และไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ตามมาตรา 56 ของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และศาลได้ทำการเพิกถอนสิทธิบัตรของจำเลย โดยเสมือนให้มีผลย้อนหลัง โดยที่ศาลไม่นำหลักความเชื่อโดยสุจริตของผู้รับประโยชน์ในความดำรงอยู่ของคำสั่งทางปกครองมาปรับใช้เพื่อให้ความคุ้มครองจำเลย เนื่องจากศาลรับฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่าบริษัทโจทก์และจำเลยต่างประกอบกิจการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์รีวตะแกรงเหล็กส้าวรูปเหมือนกัน โดยกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทจำเลยเคยเป็นผู้ร่วมก่อตั้งบริษัทโจทก์ ภาพถ่ายรีวตะแกรงเหล็กในเอกสารของบริษัทต่าง ๆ ตามที่โจทก์นำสืบล้วนมีความคล้ายหรือเหมือนจนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นแบบพิมพ์เดียวกันกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่จำเลยนำไปจดทะเบียน ทำให้เห็นได้ว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ของจำเลยไม่ใหม่ และพยานที่จำเลยนำสืบว่าเป็นผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่รับในคำเบิกความตอบคำถามค้านนายโจทก์ว่าเคยเดินทางไปดูงานในประเทศที่มีการจำหน่ายรีวตะแกรงเหล็กตามรูปแบบที่โจทก์นำสืบ ศาลจึงวินิจฉัยว่าจำเลยออกแบบรีวตะแกรงเหล็กโดยเลียนแบบจากที่มีเปิดเผยและแพร่หลาย จำเลยจึงไม่มีสิทธินำรูปแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาขอรับสิทธิบัตร รวมทั้งนำไปใช้ดำเนินคดีอาญากับโจทก์ นอกจากนี้ศาลยังวินิจฉัยว่าจำเลยไม่อาจยกการที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ตรวจสอบคำขอรับสิทธิบัตรของจำเลยทั้ง 4 ฉบับแล้วเห็นว่าเป็นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ไม่เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีหรือหรือใช้แพร่หลายอยู่แล้วในประเทศไทย หรือมีการเปิดเผยภาพ สารสำคัญหรือรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ได้เผยแพร่อยู่แล้วไม่ว่าในต่างประเทศหรือประเทศไทยก่อนวันที่จำเลยยื่นขอรับสิทธิบัตร หรือเป็นแบบผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว (พระราชบัญญัติสิทธิบัตรฯ มาตรา 57 (1), (2), (4)) มาอ้าง เพราะจำเลยได้ยื่นขอรับสิทธิบัตรทั้งที่รู้ว่าไม่มีสิทธิ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ ดังนั้น การที่จำเลยนำสิทธิบัตรที่ได้รับมานั้นไปใช้ดำเนินคดีกับโจทก์ และทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย จำเลยจึงต้องชดเชยค่าเสียหายจากการที่โจทก์ถูกเจ้าพนักงานตำรวจดำเนินคดีและตรวจค้นและยึดสินค้าของโจทก์ไปให้แก่โจทก์

ศาลในคดีนี้ไม่ถือว่าการร้องทุกข์ของจำเลยต่อพนักงานสอบสวนเป็นการป้องกันสิทธิของตนเองตามแนวคำพิพากษาเดิม เพราะจำเลยย่อมทราบดีอยู่แล้วว่าสิทธิบัตรของตนไม่สมบูรณ์ และอาจถูกบุคคลใด ๆ ยกขึ้นกล่าวอ้าง หรือถูกผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการฟ้องขอให้ศาลมีเพิกถอนสิทธิบัตรเสียเมื่อใดก็ได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าศาลคงเห็นว่าการร้องทุกข์เช่นนี้เป็นการดำเนินคดีโดยใช้เจ้าพนักงานตำรวจเป็นเครื่องมือในลักษณะเดียวกับการฟ้องคดีที่มีหวังผลธรรมดาของการใช้สิทธิทางศาล แต่จงใจให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายโดยใช้ศาลเป็นเครื่องกำบัง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3833/2528) และข้อเท็จจริงในคดีนี้อาจนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2416/2528 ซึ่งวินิจฉัยว่า "....เรื่องลำพินาทเป็นของโจทก์ จำเลยเพียงนำเครื่องยนต์มาติดตั้ง เมื่อโจทก์ชำระหนี้ค่าเครื่องยนต์และหนี้สินอื่นให้จำเลยแล้ว จำเลยมีหน้าที่ต้องโอนทะเบียนเรือให้แก่โจทก์ แต่จำเลยกลับถือโอกาสที่ทะเบียนเรือยังเป็นชื่อของจำเลยมอบอำนาจให้ ส. ไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีแก่โจทก์ในข้อหาลักทรัพย์หรือรับของโจทก์เรือลำพินาท เป็นเหตุให้โจทก์ถูกจับกุม

ดำเนินคดีและเรียกลำพิพาทถูกยึด แล้วจำเลยติดต่อขอรับเรียกลำพิพาทจากพนักงานสอบสวนไปใช้ในกิจการของจำเลยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การกระทำของจำเลยจึงไม่ชอบ และเป็นการละเมิดสิทธิของโจทก์ จำเลยต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์.....”

การที่โจทก์ผลิตและจำหน่ายสินค้าที่เหมือนหรือคล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรของจำเลย ซึ่งเป็นสิทธิบัตรที่ไม่สมบูรณ์ไม่ถือเป็นการละเมิดต่อสิทธิบัตรของจำเลย เพราะพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 54, มาตรา 64 และมาตรา 65 อนุญาตให้สิทธิโจทก์ที่จะกล่าวอ้างความไม่สมบูรณ์ของสิทธิบัตรว่าจำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เช่นเดียวกับแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 872/2538 ดังกล่าวข้างต้น

กล่าวโดยสรุป

คำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 974/2551 นับเป็นอุทาหรณ์ที่ดีแก่สมาชิกของสมาคมทรัพย์สินทางปัญญาแห่งประเทศไทย และผู้ที่เกี่ยวข้องให้เห็นว่า การขอรับสิทธิบัตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสิทธิบัตรที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 บัญญัติยกเว้นให้ไม่ต้องตรวจสอบความใหม่ของการประดิษฐ์ก่อนอธิบดีมีคำสั่งให้จดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร และการดำเนินคดีกับผู้ละเมิดสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตรจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและต้องไม่รู้อยู่แล้วว่าเป็นการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่ลอกเลียนของผู้อื่น มิฉะนั้น นอกจากถูกศาลเพิกถอนสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตร ผู้ดำเนินคดีอาจต้องชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีด้วย
